

نگارش : موسیو ها کن

ترجمه احمد علی خان کهزاد

تقسیم مسکوکات قدیم در افغانستان

بک رشته معلومات محدودی که در موضوع مسکوکات قدیم افغانستان گرد آورده بودم در سالنامه کابل و متعاقباً بصورت رساله کوچک طبع شد. درین روزها در یکی از شماره های ۱۹۳۵ «ژورنال ازیا تیک» (۱) مقاله کوچکی بعنوان فوق بافتم چون ربطی به مسکوکات قدیم مملکت ماداشت خواستم باین بادآوری به ترجمه آن اقدام نموده ضمناً خاطر نشان نمایم که موسیو ها کن درین مقاله خود این موضوع را نشان میدهد که مسکوکات شاهان و سلاطین باستانی افغانستان در نقاط مختلف مملکت چطور تقسیم شده و مسکوکات یک خانواده شاهی باز بکنفر شاه متعلق آن بیشتر از کدام ناحیه پیدا میشود. اینک ترجمه و متن مقاله طبع کرده ام و قرار آنی است :- «کهزاد»

* رساله جامع علوم انسانی *

چهار مرتبه مسافرت و اقامتی که در سالهای (۱۹۲۴) - (۱۹۲۹) - (۱۹۳۰) (۱۹۳۱) - (۱۹۳۳) در افغانستان نمودم بمن موقع دادنا مهمترین مراکز قدیمی این مملکت را که از یاد گسارهای تاریخی مملو است مشاهده نمایم بدون اینکه داخل جزئیات شوم اول منازل مهم این مسافرت ها را شرح میدهم :-

مسافرت اول ۱۹۲۴ :- بامیان - هیمک - بلخ . در شهر اخیر لذت کرده و سیدو

(۱) شماره ماه او ریل - ژون ۱۹۳۵ «ژورنال ازیا تیک»

فوشه مراامور ساخت تا چند جای مختلف مثل آقچه - شبرغان - سر بل - سنگ چهارک
 یته کبر - کنار ا کسوس را معاینه نمایم حین مراجعت بطرف کابول
 راه دره صوف را پیش گرفتیم این راه معبر قدیم قافله ها است که هیوان - سنگ
 زوارچینی در قرن هفت از آن عبور نموده بود .

این مسافرت اولی بعد از دوره کوتاهی تفحصات در کاپیسای قدیم
 ماه دسامبر ۱۹۲۴ خاتمه پذیرفت .

مسافرت دوم در ۱۹۳۰-۱۹۲۹ : - هرات - کرشک - قندهار - بامیان .
 مسافرت سوم در ۱۹۳۱ : کابل - غزنی - قندهار - کرشک - قلعه بست .
 مسافرت چهارم ۱۹۳۳ : - نجرود - بامیان - بلخ - اندخوی - میمنه - هرات
 از ۱۹۲۱ باین طرف مطالعات مسکوکات قدیم طرف دلچسپی من واقع شده
 کلکسیونسی ترتیب داده ام که در اطاق مدال ها گذاشته شده و (موسیو
 بتای G. Be taille) در جلد ۱۸ - سه ماه اول ۱۹۲۸ مجله (Aréthus) مقاله
 در آن مورد نشر نموده است .

اقامت هائیکه متعاقباً در افغانستان نمودم بمن موقع دادتا درین زمینه بیشتر
 تفحص و تتبع نمایم . قرار تجر به که برای من حاصل شد . اهمیت مطالعات مسکوکات
 قدیم در افغانستان درین مضمراست که تا الحال مسکوکات قدیم همیشه در بازاری
 یافت میشود که قریب محل کشف واقع اند . باین ترتیب از روی تمرکز مسکوکات
 میتوانستیم بصورت یقین اصل محل کشف آنرا پیدا نمایم .

ولی دیری نخواهد گذشت که انبساط خطوط سرکها ، کثرت خارجی ها این وضعیت
 را تغییر خواهد داد ؛ زیرا کابل از حالا مرکز اجتماع مسکوکات قدیم شده و این مسکوکات
 بیش ازینکه بکابل برسد دست بدست میگردد .

واضح است که درین صورت تعیین نمودن محل کشف آن بصورت یقین مشکل و غیر ممکن

خواهد شد. تا گفته نماند که بعد از ۱۹۳۰ بار اول از بازار کابل مسکوکات قدیم ساختگی پیدا شده است. این مسکوکات احتمال دارد از کارخانه معروف راولپندی میآید و چندین سال است که مصنوعات آن بازار پشاور را مملو نموده است.

انتخاب يك سکه صحیح قدیمی که خوب محافظه شده و بکنفر سکه شناس مشکل پسند را راضی ساخته بتواند مخصوصاً و قتیکه سکه مطلوب بلیون باشد صبر میخواید و باید سکه شناس درینجایی حوصله نشود زیر امشاهدات يك عدد مسکوکات هم جنس موقع مطالعات دلچسپی به او میدهد.

من دره موقع نجس مسکوکات سعی می نمودم تا با تدقیق و مطالعه فهرست اعدادی آنها را نیز معین کنم باین قرار بعد از يك سلسله تفحصات در قندهار باین نظریه رسیدم که رویهم رفته در میان مسکوکاتی که معاینه نمودم (مسکوکات قبل الاسلام) ۹۵ در ۱۰۰ مربوط به دسته هندو پارت و از صد سکه هندو پارت چهل درصد سکه « پاکورس » Pakores و بیست درصد سکه « اور تاگنس » Orthagnes « پانزده درصد هلمند سکه گندو فارس است مسکوکات پاکورس و « اور تاگنس » در گرشک کنار هلمند هم یافته میشود. اما بعد ازین نقطه بطرف غرب دیده نشده. از طرف دیگر مسکوکات هندو پارت ها هر چه جانب شرق یعنی بطرف غزنی رفته شود کمیاب میگردد. اگر چه مسکوکات « گندو فارس » در غزنی هم پیدا میشود اما با اندازه کم که نسبت ۲ یا ۳ درصد بخود میگیرد.

از غزنی بکنوع سکه خیلی دلچسپی بدست میآید و عبارت از مسکوکات نقرئی است که از نقطه نظر شکل - وزن و سبک، سکه های « دراکم » (۱) ساسانی شباهت زیاد بهم میرساند. بعضی ازین مسکوکات متعلق به تیپ معروفی است و خانواده شاهی (۱) شکل ۲ - ۳ - لوحه ۲۵ صفحه ۲۳۵ جلد اول کتلاک مسکوکات موزیم هند کلکتا تالیف ونسن سمیت ملاحظه شود.

را نشان میدهد که بنام نپکی Napki از حوالی قرن پنجم تا ششم مسیحی سلطنت نموده اند. علاوه بر این از غزنی مسکوکات دیگری بدست آمده که نمونه آن ناسحال در هیچ جا به طبع نرسیده و بلاشعیه به سکه های تیب « نپکی » قرابت دارد ولی شهزاده را نشان میدهد که نه بصورت نیم رخ نمایش یافته بلکه سه ربع صورت او دیده میشود و در کلاه او تاجی است مرکب از اشکال سه ماه نو که دوی آن معلوم میشود و در حقیقت سه دانه میباشد این تاج که مرکب از اشکال سه ماه نو است در تصاویر رنگه بودائی بامیان و درهٔ مجاوران (گگرك) دیده شده و يك تصویر بودائی که در ۱۹۳۰ کشف شده شهزاده را باین کلاه عجیب نشان میدهد. تاریخ تصاویر این معبد به نظر ما بسالهای اول قرن ۵ نسبت میشود. موسیو کرل در طی حفريات ماه ژون ۱۹۳۴ در کوتل خیرخانه که به ۱۲ کیلومتری شمال غربی کابل واقع است مسکوکات نپکی ها را یافته است. مسکوکات ساسانی ها در غزنی خیلی کم اما در نواحی کابل فراوان است چنانچه موسیو کرل حین حفريات در خرابه های يك معبد بودائی که بمجاورت قریب کابل در تپهٔ مرنجان کشف شده بود تقریباً چهارصد دانه آنرا کشف نمود و مربوط به شاهان ذیل میباشد :-

دراکم شاه پور دوم (۳۷۹ تا ۳۹۰ م) نهار د شیر دوم (۳۸۳ - ۳۷۹)
 و شاه پور سوم (۳۸۸ - ۳۸۳) علاوه بر این از این مخزن مسکوکات دوازده سکهٔ دیگر هم بدست آمده که فلز آن طلائی است و از حیث تیب آنهارا « کوشان و ساسانی » گویند یکی از این سکه ها مربوط به بهرام و یازده دیگر آن به قباد نسبت میشود ولی من هم به طرفداری عقیدهٔ موسیو « باتای » چنین نظر به دارم که این قباد عبارت از قباد اول (۴۹۶ - ۴۸۸ و ۵۳۱ - ۴۹۹) نیست بلکه قباد دیگری است که به صفت حکمران خراسان نفوذ خود را کم و بیش مستقیم تا نواحی کابل انبساط داده است. ناگفته نماند که از همین نوع مسکوکات تقریباً هفت صد

دانه در سالهای اخیر سلطنت اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم (۱۹۰۱ - ۱۸۸۱) در منطقه چاربکار (شمال کابل) هم یافت شده بود؛ مسکوکات قبادی که در تپه مرغان کشف شده است علامه اختصاصی دارد که در هیچ مسکوکات هم نوع آن دیده نشده این علامه عبارت از شکل غیر طبیعی گل گلاب وحشی است که شش برگ دارد و امکان میرود علامه امتیاز کارخانه ضرب کابل بوده باشد .

در کابل مسکوکات کوشانی به تعداد خیلی زیاد پیدا میشود (تقریباً ۴۰ تا ۴۵ درصد مسکوکاتی که بهانشان داده اند کوشانی بوده) هکذا مسکوکات نقره نئی و مخلوط نقره و مس « هر مابوس » فراوان است .

مسکوکات (مبنادر) مخصوصاً در منطقه چاربکار عمومیت دارد ۶۰ تا ۷۰ درصد مسکوکات نیم « درا کم » مربوط به « مبنادر » ده درصد متعلق اتی ما کوس نیکو فورس) و ۵ درصد از (اپولو دوئس) است .

مسکوکات موئس - ازس اول و ازس دوم و از بلزس (۱) به تعداد کم در منطقه دکه جلال آباد پیدا میشود. ولی سکه گند و فارس - یا کورس اور تا کنس رادر اینجا ندیده ام . مسکوکات کوشانی در نواحی هند و جلال آباد خیلی زیاد است جنرال کورت انگلیس از مسکوکات شاهان « هندو کم کرینگ » به تعداد زیاد از جلال آباد جمع نموده بود (۲)

مسکوکات قدیمه اودر بامیان خیلی به ندرت پیدا میشود و مسکوکاتی هم که میابند مربوط به کوجولا کد فیزس - و بما که فیزس و کنیشکای کوشانی است . بطرف شمال تابه تاشقرغان چیزی نیست و درین نقطه باز ظهور میکنند چنانچه ترا درا کم فشنگی را که حایز تصویر هر مابوس است و موسیو « بتای » آن را شائع

(۱) شاهان اسکائی (مترجم)

(۲) کتلاک کلکسیون مسکوکات جنرال کورت حایز ۶ صفحه است و تاریخ هم ندارد .

نموده از تاشقرغان باصحيح تر بگويم از خرابه های مجاور «شهر بانو» پیداشده است. علاوه برین از شهر بانو مسکوکات ساسانی ها و کوشان شاهان هم بدست آمده است (۱) از بلخ نمونه های خوبی از مسکوکات ابوتیدم اول، ابوتیدم دوم - ابو کر اتید - د متر یوس و هلیو کلس کشف گردیده از اقچه و شبر غار مسکوکات عادی از ساسید بدست آمده و در میمنه و هر ات علاوه مسکوکات از ساسید ها سکه های ساسانی هافر او ان است. از سریل يك مقدار زیاد مسکوکات رومن بدست آمده که به «گوردین ها» Gordiens و مخصوصاً به «گوردین سوم» تعلق دارد، زیرا عده مسکوکات آخر الذکر بیشتر است. از ملاحظه خوانندگان دور نماید که «گوردین سوم» بر علیه ایرانی ها سقیات نموده در مقام (زینا) Zaitha و (دورا) Doura (۲) در ۲۴۴ مسیحی قتل رسید.

حصه سیستان افغانی عجالتاً منطقه سفیدی روی نقشه ما را تشکیل داده تفحصات عنقریب درین منطقه شروع خواهد شد و امید را سخ داریم که معلومات خیلی قیمتمنداری از آنجا بدست آمده این مظاهرات ناچیز را تکمیل خواهد کرد.

رتال جامع علوم انسانی

(۱) موسیو هرزنلد - مسکوکات کوشان و ساسانی خاطره سرویس عقبه شناسی هند نمره ۳۸ صفحه ۴۰ ملاحظه شود.

(۲) «موسیو کو مو F. Cusnot (حفریات دورا صفحه ۶۰ - ۶۱) بلا حظه میرساند که از سیزده سکه که در مقام « صالحه » (دورا) پیداشده و خوانده شده ۷ آن مربوط به سلطنت گوردین سوم است .